

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2022 | ÅRGÅNG 26

Bokförlaget THALES

Hej, kan du berätta lite om dig? Vem är Daniela Cutas?

JAG HAR EN bakgrund i filosofi och statsvetenskap och har arbetat inom olika områden av tillämpad etik. Sedan 2020 är jag anställd vid enheten för medicinsk etik vid Lunds universitet.

Jag var en väldigt entusiastisk filosofistudent vid filosofiska institutionen vid Bukarests universitet. Jag läste allt jag kunde få tag i, gick alla kurser jag kunde gå, och spenderade all min tid, inklusive helgdagar och semestrar, i biblioteket med att läsa filosofi. Jag kommer från en icke-akademisk bakgrund och hade aldrig förväntat mig att jag en dag skulle kunna studera på universitetsnivå, och så intressanta ämnen, och att jag skulle ha så mycket frihet och inte behöva lära mig saker utantill (som hade varit fallet innan dess). Än idag är jag glad över, och tacksam för, att jag får arbeta med det jag arbetar med.

Du har forskat mycket kring frågor som handlar om familjeetik, dels om familjebildning och dels reproduktionsteknologier. Kan du berätta lite om denna forskning. Hur kom du att bli intresserad av just dessa frågor?

MYCKET AV MITT arbete har handlat om hur normer kring intimitet och familj påverkar utvecklingen och tillgängligheten av reproduktionsteknologier – och samtidigt om hur reproduktionsteknologier ifrågasätter och underminerar dessa normer. Frågor som intresserat mig inkluderar, till exempel: vad är det som reproduktiva behandlingar egentligen *behandlar*? Vems lidande är relevant i frågan och varför är det relevant? Vilka implikationer följer om vi utgår ifrån att barn i princip är vuxnas moraliska likar vars intressen kan skilja sig från deras föräldrars? Vem *är* ett barns förälder och på vilka grunder avgörs det (särskilt när personer med olika

typer av relationer till barnet inte vill eller inte får ha föräldrastatus samtidigt)? Har familjen egna intressen, som dessutom kan överstiga sina medlemmars individuella intressen?

Just nu arbetar jag med ett forskningsprojekt om etiska frågor som väcks när familjemedlemmar gör anspråk på, eller får tillgång till, varandras reproduktiva material. Detta kan inkludera till exempel befruktningar med biologiskt material från avlidna makar eller barn, äggdelningar mellan systrar, eller livmodertransplantationer mellan mödrar och döttrar. Vems intressen grundar dessa reproduktionsvägar och hur passar dessa in med andras intressen, rättigheter, och ansvar? Det är sådana frågor vi undersöker i projektet.

Under min studietid fanns det två parallella traditioner på samma institution som krockade med varandra och som gjorde det förvirrande för studenter att förstå vad som förväntades av oss. Å ena sidan studerade vi mycket kontinental filosofi. Vi förväntades då fokusera på att kontextualisera materialet och på att både skriva mycket och vackert. Å andra sidan hade vi lärare som bad oss att svara så kort och tydligt som möjligt på frågorna vi fick. Fokus skulle då vara på argument utan långa meningar och omvägar. Detta var så förvirrande att många av mina studiekamrater inte litade på sådana instruktioner och bara gjorde som de visste att man gör: man börjar långt ifrån och sakta närmar sig själva ämnet. Självt var jag fascinerad av det ›kliniska‹, analytiska, sättet att bedriva filosofi på. Det passade mig väldigt bra, och jag blev intresserad av ämnena vi studerade på detta sätt, som till exempel språkfilosofi och kunskapsteori.

Sedan gick vi en kurs i tillämpad etik – inom den analytiska traditionen – och jag fastnade för det. Där fick jag tillfälle att ifrågasätta mina värderingar och lära mig saker som alltid hade rört mig men som jag hade saknat verktyg för att prata om. Efter det fick jag möjlighet att studera en termin i Rom där jag gick en kurs i bioetik och i samband med det läste jag mycket om debatten kring kloning. Detta var under tidigt 2000-tal, då historien om fåret Dolly var färsk. Många organisationer höll debatter och moratorier om detta fenomen, och film gjordes som utnyttjade de djupaste farhågorna

som en sådan möjlig teknologi väckte. Jag skrev således min kandidatuppsats om kloningens etik och politik. Sedan blev jag doktorand i statsvetenskap med en avhandling om reglering kring kloning och genteknik med betoning på användningen av begreppen ›rättigheter› och ›människovärde›.

Medan jag var doktorand kom nyheten om världens äldsta mamma som, för övrigt, var granne med mig. Jag blev upprörd av ›debatten› kring detta som jag upplevde som oerhört sexistisk, åldersdiskriminerande, paternalistisk och respektlös. Därför fick det fallet plats i min avhandling också, och så började jag forska om etik i reproduktiva teknologier. I korthet var jag alltså först intresserad av de mest tekniskt avancerade möjligheterna, för att sedan ta ett steg tillbaka och titta på teknologier som hade funnits länge. Därefter blev jag alltmer intresserad av grundläggande frågor kring reproduktionsetik och familjebildning.

Tillsammans med Sabine Hohl har du nyligen publicerat en artikel om vilka moraliska skyldigheter medföräldrar har gentemot varandra. Skulle du kunna berätta lite om den och vad ert huvudsakliga argument är?

BARNNS VÄRDE HAR under många år varit beroende av relationer mellan vuxna. Var modern inte gift så var barnet illegitimt och hade betydligt färre rättigheter än de som råkade bli födda inom ett äktenskap (då var de ju *äkta!*). Så är det i princip inte idag, åtminstone inte i västvärlden. Men även idag uppfattas barnaskapande och uppfostran som en naturlig del av en viss typ av relation mellan vuxna. I vår artikel tittar vi i stället direkt på de moraliska plikter mellan föräldrarna som föräldraskap genererar, oavsett i vilken relation de annars står till varandra. Om barn ska vara vuxnas moraliska likar så får relationen till barnet inte definieras genom relationer mellan vuxna. Vi undersöker implikationerna av att tydligt skilja mellan äktenskap och föräldraskap. Den person som bäst passar en romantiskt sett behöver inte nödvändigtvis vara ens bästa medföräldermatch. Att två personer är förälskade i varandra

säger inget om potentialen av att framgångsrikt uppfostra barn tillsammans. Dessutom blir medföräldraskapsrelationen mer betydelsefull än äktenskapet i sig; idag är det föräldraskap som binder föräldrar tillsammans för alltid, mer än äktenskapet. Om medföräldraskapsrelationen ska vara en moralisk relation i sig, och inte en förlängning av relationer mellan vuxna, bör dess krav och konsekvenser vara en viktig del av barnaskapandet och uppfostran oavsett dessa. Vi kanske bör ha barnuppfostranslöften utöver, eller i stället för, äktenskapslöften! Och kanske bör det röra sig om flexibla överenskommelser snarare än löften. Detta är vad vi föreslår i artikeln.

Du är idag verksam vid enheten för medicinsk etik vid Lunds universitet som ansvarar för doktorandundervisningen i forskningsetik. Kan du berätta om det arbetet och vilka utmaningar som finns där?

JAG TYCKER ATT medvetenhetsnivån i Sverige vad gäller forskningens etiskt laddade natur har ökat avsevärt bland doktorander under de senaste åren. Inom en del fält anar man en klyfta mellan handledare och handledda. En utmaning består i att mjuka upp synen på doktorander som ›händer› i forskningsprojekt som styrs av någon annan (till exempel handledarna). Visst är det så att man i många ämnen anställer doktorander inom ett projekt där de har ett jobb att utföra och det blir ofta handledaren som har huvudansvaret för projektet. Detta riskerar dock att sätta ramarna för handledarrelationen och leda till att själva meningen med doktorandstudierna blir kompromissad. Vi är alla forskare och vi är alla moraliska agenter, och handledarrelationen är till för att stödja doktorandens utveckling mot att bli en mogen forskare. Hur ska de mogna om de inte får delta som likar i forskning, och vilken typ av forskare kommer de att bli om de får handledas av personer som inte accepterar deras moraliska ansvar?

På tal om forskningsetik så är det ju ett högaktuellt ämne, inte minst på

grund av de lagändringar som skett i kölvattnet efter Macchiarini-skandalen på KI. Vad skulle du säga är de största utmaningarna när det kommer till att upprätthålla god forskningssed och ett etiskt förhållningssätt till forskning idag?

DET FINNS SÄKERT många utmaningar och jag tycker att det är svårt att bedöma vilka som är störst. Men en utmaning utgörs av vissa seniora forskares ovillighet att ens överväga att reflektera etiskt över sin forskning. Det är helt förståeligt att man känner frustration och missnöje över att man behöver gå igenom ännu flera processer innan man äntligen får börja arbeta. Men som senior forskare har man ett särskilt ansvar relaterat till hur man väljer att kommunicera kring detta, och vilken attityd man väljer att visa upp för sina kollegor, särskilt för de doktorander man handleder.

Du har tidigare varit forskare i flera olika projekt runt om Europa. Kan du berätta något om dina erfarenheter av detta och på vilket sätt filosofiforskningen skiljer sig åt på de lärosäten där du varit?

FORSKNING INOM FILOSOFI kan ske i många olika forskningsmiljöer. Jag är själv disputerad vid en institution för statsvetenskap, och flyttade sedan till Manchester där jag arbetade vid en juridisk institution. På KI och i Maastricht var min enhet en del av medicinska fakulteten (som nu också är fallet i Lund). Det var bara i Göteborg och Umeå som jag arbetade vid en filosofinstitution.

Då min forskning brukar befinna sig i den ämnesmässiga periferin, är min uppfattning om filosofiforskning färgad av dessa erfarenheter. Dessutom har jag redan varit i forskarvärlden så länge att jag har upplevt betydande förändringar. Familjeetiken var till exempel tidigare marginell inom mainstreamfilosofin, men har vuxit oerhört de senaste decennierna. Så landskapet vad gäller de områden jag är mest bekant med har ändrat sig dramatiskt sedan jag började, och det finns ju gott om utrymme för mer utveckling.

Slutligen, vilket råd har du att ge unga filosofer och filosofistuderande?

EN SAK JAG kanske skulle uppmuntra är att våga följa sina forskningsintressen snarare än att försöka rikta sig mot de frågor som råkar vara uppskattade inom ämnet idag. Man vet aldrig hur ämnet utvecklar sig och att ha följt sina intressen är en minst lika bra satsning som vilken annan, och dessutom brinner man då för det man sysslar med. Men jag vet inte om jag säger detta för den unga filosofens skull eller för min egen.

→

William Bülow O'Nils